

2019 чылдың август
1-жүзү өгөлгөн

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

НАЦИОНАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТЫВА
ИМ. А.С. ПУШКИНА

№35

(19225)

2019 чылдың
апрель 2
вторник

Хүннүн үнери — 05:59
Ажары — 19:09
Хүн дурту — 13:10

Садар өрттээ хостуг 12+

Тываның Баштыңының ажил-херээ

ЧАҢГЫС КУРЖАГ — ЧАҢГЫС ОРУК

Шолбан Кара-оолдун март 30-де интернет четки-
бижээн медээзи хөйүнүң кичээнгейин ол дораан
туткан. Ындыг болур ужурлуг-даа. Чүге дээрге
ың кол утказы бистиң келир үеде канчаар чурт-
ыска дорт хамаарылгалыг болуп турар.

Бирь Енисейи чер курлавырларын санавакка бе-
лчургу бай оран. Ол талазы-биле бисти, Сибирь
мында чурттап чоруур улусту байыдар ужурлуг.
курлавырларны казып тыпкаш, садыг-саарылганың
нарынче шилчидип шыдаар бис. Ындыг-даа болза
дип алырының бетинде шийтпирлеп алыр берге
иларның бирээзи — аар өртектиг нарын-берге
ка-дыр.

«Транспорт аргыжылга талазы-биле айтырыгга
ыштыр, Сибирьниң барык чарты XXI чүс чылда
делегей картазында ак таңма болуп артпышаан.
он бурунгаар идип турар бүгү инфраструктурлуг
елдерниң кол утказы — ол ак таңмаларны узуткап,
эрлерни кыска экономиктиг орук харылзаалары-
душтурары, ылаңгыя кожа-хөлбээ Моол болгаш
йле кады ажилдажылга чугула.

Ол хүнде бир дугаар шийтпирлээр айтырыгларның
— Тыва таварыштыр ол чурттар биле кызыгаар
эриниң автоорук шугумун тургузары. Бо айты-
ың-не бедик чаада эккелген бис. Ол дугайында
айты» эрттирилге пунктузунга хөй талалыг деп
у доктаадырының дугайында казак шийтпир
P-257 федералдыг автоорук магистралын ынаар
кен дугайында шийтпир база бар. Орук кырының
салыры ийи дугаар чыл уламчылавышаан. Бо бүгү
Президентивис Владимир Путин биле Премьер-
Д. Медведевтиң хайгааралында.

ның кызыгаарын үш дугаар чурттарга аяыдары
Федералдыг албан черлериниң бюрократтыг чо-
тпышаан, «Хандагайты» эрттирилге пунктузунга
ниң каайлы терминалын тургуспушаан, чурттар
ың харылзаазыңга «ногаан өңнү» бээр. Бо та-

лазы-биле кожа чурттарның сонургалы улуг. Бүгү-ле
Енисей Сибириниң удуртукчу коллегаларымга бо айтырыг-
ларны шийтпирлээринге дуза кадып деткиир дээрзинге
бүзүрелим улуг. Ылаңгыя бо төлөвилелдерниң чугула
херээ — апрель айда В.В. Путинниң Кыдатка болуп эртер
«Чаңгыс куржаг — чаңгыс орук» деп чыыжыңга киржилге-
болур. Бо төлөвилел ол чыыштың кол айтырыгларының
бирээзинге хамааржыр. Ону бурунгаар депшилгелиг
кылдыр көөрү, Сибирьниң талазындан улуг сонургал-
дыг болур ужурлуг. Бодунуң соңгу чүгүн сайзырадып
алырыңга «Чаңгыс куржагже» кирип турар Моол күрүнеге
бо төлөвилелге киржилге база-ла ажыктыг. Ынчангаш
тептиниптер чада бар. Демнежип алгаш, бо төлөвилелди
боттандырып шыдаптар дээрзинге бүзүрелим күштүг.
КЭФ-2029-туң эрткеннге хамаарышкан бодум талам-
дан сагыш-сеткилим, үзел-бодалдарым мындыг-ла-дыр,
чаңгыс чер-чурттугларым!»

Хүннүн медээзи

НОМ САҢЫНГА 5 САЯ РУБЛЬ

Россияның 110 көдээ суурларынга
2019 чылда модельдиг (чаа үениң стан-
дарттарынга дүүшкен) библиотекаларны
тургузар. Оларның санынче Тываның
Теве-Хая суурунуң библиотеказы кирген.

Тускай мөөрей түңнели-биле шийт-
тинген көдээ библиотекалар тус-тузунда
5 сая рубль түңнүг субсидияны алыр.

Бо чылгы мөөрейге киржири-биле РФ-
тиң 58 субъектизинден 385 билдиришкин
кирген турган. Оларның аразындан 38
региондан 110 көдээ суурнуң библиоте-
калары тиилекчилер болуп үнген.

Тывадан Чөөн-Хемчик кожуундан
аңгыда, Өвүр, Бай-Тайга, Каа-Хем, Бии-
Хем, Улуг-Хем, Чеди-Хөл, Эрзин, Сүт-Хөл,
Таңды, Кызыл кожууннарда болгаш Ак-
Довурак хоорайдан билдиришкиннерни
кирген турган. Оларның аразындан
Теве-Хая суурнуң ном саңы чаа үениң
стандарттарынга дүүштүр эде-тургусту-
нары-биле 5 сая рубльди алыр эргени
чаалап алган.

АЛДЫН ТЫВЫЖЫНЫҢ ФАБРИКАЗЫ

«Тардан Голд» 2027 чылга чедир
1,56 миллиард рубльди Тывага алдын
тывыжының фабриказының тудуунче кии-
риштирер дугайында медээ КЭФ-2019-ка
болган «Енисей Сибири» төлөвилелдин
таныштырылгасындан билдинген.

ЫРЛААРЫНГА ЫНАК СЕН БЕ?

Бөгүн Кызылдың уран чүүл коллед-
жиниң ырлаарыңга салым-чаяангы
студентилеринге Новосибирскиниң
күрүнениң консерваториязының чаң-
гыстың ыры кафедрасының доцентизи,
Бурятияның улустуң артизи Шагдар
Доржиевич Зондуев мастер-класстарны
эрттирер.

32 ИНВЕСТИЦИЯЛЫГ ТӨЛӨВИЛЕЛДЕР

КЭФ-2019-ка болган «Енисей Сиби-
ринче» 32 инвестициялыг төлөвилелдер
кирген. Оларның ниити түңү 1,8 трил-
лион рубль четкен. Ол бүгү 2019-2027
чылга чедир боттандырат төлөвилелдер
болуп турар. Ол ышкаш 3,5 триллион
рубль 2019-2035 чылдарда боттандырат
төлөвилелдерге көрдүнгөн. «Енисей Си-
бири» төлөвилелди Красноярск крайның
болгаш Хакасия, Тываның девискээрле-
ринге боттандыратын дугурушкан.

480 ЛИТР ЭЗИРТИР СУКСУННУ ХАВЫРГАН

«Енисей» Р-257 автооруктуң 757 ду-
гаар километринге даң бажында 4 шах
үезинде доскуул албанының дежурный
инспекторлары «ГАЗ-322132» автомаши-
наны дозуп хынаан түңнелинде «Прис-
тань» деп этикеткалыг акциз марка чок
арагаларны ап чорааны илерээн. Аба-
кандан саттыңган 480 литр документ
чок эзиртир суксунну хавырган. Истелге
уламчылап турар.

Чазак Даргазы социал
четкилерде

БҮГҮ СИБИРЬ ТЫВАГА ЧЫГЛЫР

Эрткен каш хонуктар дургузунда Тываның келир үеде социал-экономиктиг хөгжүлдезинге хамаарышкан ТӨӨ-ГҮЛҮГ хурал-суглаа баштай Москвага оон Красноярск хоорайга экономиктиг шуулганга уламчылаан.

Чазак Баштыңы Шолбан Кара-оолдун интернет четкизинде блогунда медээлери чамдык массалыг информация чепсектерин мурнап чоруп оары-биле кажан, каяа, чүү болганы, кандыг шиитпир хүлээп алдынганын кыска болгаш допчузу-биле билдингир, делгереңгей бижээн. База бир ээлчеглиг медээзи:

«Хүндүлүг, чаңгыс чер-чурттугларым!»

Бүгү Сибирьден аалчыларны хүлээп алыр үе келгендир. Ам оларны уткуурунга белеткенилиңер. Бөгүн «Сибирь дугуржулганы» регионнар аразында ассоциацияның Чөвүлели июнь айда дараазында чыыжын Кызыл хоорайга эрттирерин шиитпир-

лээн. Ооң-биле чергелештир хоорайывыска Россияның Президентизинин Сибирь федералдыг округта бүрүн эргелиг төлээзинин Чөвүлел хуралы база эртер. Ол хемчеглерин канчаар эртеринин хүн айтыры амгы үеде тодараттынып турар. Сергей Иванович Меняйлоңун Сибирьнин энергетика талазы-биле ажылын бо чылын катап эгелээрин баштаар чөвүлелге сүмелээни анаа эвес. Электри хандырылганы-биле айыыл чок чоруктуң чедер-четпестерин шиитпирлээр үе келген деп ол санап турар. Ол айтырыгны сайгарып көөр элээн хей эксперттерни хаара тудар. Шупту билер бис, ол тема бисти хүн бүрүде бодандырып, бурунгаарлаашкынны негеп турар. Чөвүлел чыыш үезинде шыңгы шиитпирлер хүлээп алыры чадапчок деп бодап тур мен. Ооң кадында Кызылга эртер бо бистиң хемчеглеривиске Моолдан, Кыдаттан төлээлер база кижир.

КАА-ХЕМДЕ СПОРТЧУ-КУЛЬТУРА ТӨВҮНҮҮ ТУДУУН ДООЗАР

«КЭФ-2019-ка Сибирьнин удуртуп-баштаар компаниязының чингине директору Степан Александрович Солженицын-биле эки түңнелдиг чедимчелиг чугааны база кылдывис.

Бүгү күштү үндүрүп тургаш, Каа-Хемнин спортчу-культура төвүн доозар. Ол тудугже үстүнде айыткан компания 40 сая рубльди үндүрер деп Степан Александрович-биле дугуруштувус. Ооң дугайында шиитпирлээр айтырыгларны ам-даа тодарадыр бис. Билдин-

гир херек: СУБК (Сибирьнин удуртуп-баштаар компаниязы) инвестициялары инженер четкилерин тургузарынче база тудугнуң техниктиг хандырылганынче чоруур. Ол хире түңнүг акшаны Тыва база үндүрер. Бо тудугнуң ачызында төпчүткен чылыг хандырылганы-биле бүгүле чаа туттунган бажыңнар, чаа-чаа социал албан черлери хандырынар. Ханы уткалыг чедимчелиг чугаа дээш Степан Александровичке четтиргеним илереттим!»

СТУДЕНТИЛЕР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛ

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Красноярскинин экономиктиг шуулганга киришкен соонда, ол хоорайның аңгы-аңгы өөредилге черлеринде өөренип турар тыва студентилер-биле ужуражылганы база эрттирген.

Ужуражылга Сибирьнин федералдыг университетинин чанында шеригжиткен өөредилге төвүнүн базазына болуп эрткен. Ук өөредилге чери-биле Тываның Чазак Баштыңы кирип олурда, шеригжиткен чурум езугаар байырлыг чыскаал-биле уткуп алганнар.

Шак чеже-даа орайтай берген болза, өөредилге черинин ном саңына чүс ажыг студентилер чыгып келген. Оларның хей кезии үстүнде адаан өөредилге төвүнүн студентилери. Олар Тываның Чазак Баштыңы кирип олурда, шеригжиткен чурум езугаар байырлыг чыскаал-биле уткуп алганнар.

Өөредилге төвүнүн удуртучузуң дыңнатканы-биле төпте 113 киж (тыва, орус студентилер) өөренип турар.

— Өөредилге-даа, сагылгачурум-даа талазы-биле бо оолдарга хамаарыштыр кандыг-даа сагындырыг чок. Олар алды аңгы мергежилдин шуптузун өөренип турар, аразында тергил эки өөредилгелиг студентилер база бар — деп ТМГ өөредилге килдизинин начальниги Виталий Лой дыңнаткан.

Тываның Баштыңы Шеригжиткен өөредилге төвүнүн удуртулганын Тывадан барган оолдарга тергил инженер мергежил чедип алыр арга берип турарын чедип алыр илереткен. Ол ышкаш ук өөредилге төвү бедик мергежилдиг специалистер белеткээринге материал-техниктиг хандырылга талазы-биле кончук эки чепсегленгенин демдеглээн.

Тывадан барган студентилерге республикага инженер мергежилдиг кадрларның чедишпейн турарын, мындыг эки өөредилге төвүнде мергежил чедип алыр дээш өөренип турары дээрге, улуг ужу-уткалыг дээрзин база катап сагындырган.

Студентилер-биле ужуражылга үезинде Шолбан Кара-оол Красноярск хоорайже кээринин мурнунда Москвага Россияның Премьер-министринин деңнелинге Тываның келир үеде социал-экономиктиг хөгжүлдезин сайгарган хурал болган дугайында база дыңнаткан.

Дмитрий Медведев-биле Тывадан барган делегацияның бир дугаар сайгарып чугаалашкан айтыры, республиканың орук харылзаазы-биле чедимче чогу.

— Бистиң регионнуң аргыжылга чогу — өске регионнардан чыдып каап турарывыстың кол чылдагааны. Демир-оруктуң чогуңдан Тываның кол аргыжылганы — автоорук-биле чоруп турар. Ооң чылдагааны-биле регионче кири сөөртүп турар аш-чем болгаш өске-даа хереглел барааннарының өртээ кожа чыдар РФ-тиң субъектилеринден аар болуп турарын тайылбырлаан.

Оон аңгыда энергетика хамаарышкан айтыры база Шолбан Кара-оол тилер-биле ужуражылга чугаалаан.

— Дең байдалды турга силер чедип алыр биле дузалажып болур. Ынчан бис өске региондан дудак чок сайзыра оон кадында бистиң регионкуччу-соруу күштүг — деп Баштыңы студентилерге ужуражылганын түңнеллаан.

Ол база катап республиканың мергежилдиг каа-даа чедишпейн турары барымдаалааш, төрөөнүң дан ырак черде өөренип студентилеринин мергежил чедип алырынга улуг ид салып турарын демдеглээн.

— Ам база-ла демитудуун көрээлиңер. Чүтле дуунче 14 муң киж хаараган болур. Кажан туттунаа 4 муң киж ажилда бүгү ажилдарга хей кезии чаңгыс чер-чурттуглар ажилдаан болза деп күзү мен — деп, бодунуң бодап биле Шолбан Кара-оол үе

Антон ПОС

ТЫВАНЫҢ СОЦИАЛ-ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕ АЙТЫРЫГЛАРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХУРАЛГА РФ-ТИҢ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИ Д. МЕДВЕДЕВТИҢ ЭГЕ СӨЗҮ

Чылдагаан чаңгыс — чурттуң шупту девискээрлеринге эки, төлөптиг амыдырап-чурттаар байдалдарны тургузуп, чурттап турар черинден хамаарылга чокка кижилер шынарлыг эмчи, өөредилге ачы-дузаларын ап, инфраструктураны ажылдап, амыдыраарын чедип алыр сорулгалыг — деп, РФ-тиң Чазак Баштыңы сайтында Премьер министринин сөзүндө айыткан. — Бистиң чурттуң регионнарында амыдырал-чуртталганың деңнели аңгы-аңгы дээрзи херек кырында билдингир. Дең эвес чорукту деңнештирер дээш хөгжүүрүнүң аргаларын сүмелээри — күрүнениң айтыры болур.

Ону кылырда, субъектилер Москвадан долузу-биле акшаландырган улуг бюджет албан чери апарган кылдыр, де-вискээрлерин курлавырын санап, кандыг экономиканы чорудуп шыдаарын көрүп, боттарының иштинге өзүлден дестерин тып алырынга регион бүрүзүгө хөгжүлдениң азы чедишкенин тодаргай угланышкынны тодарадып, ажилды кылыр. Ол программаларны чон-биле сайгарып, тодаргай регионнуң чурттапчылары база федералдыг төп айтырып турар кылдыр, хууда харысалгалыг кижилерни тургузар.

Шак мындыг идеяларны 2025 чылга чедир үеде санаан калбак хөгжүлдениң стратегиясында

кирген бис. Ам ону боттандыра-биле хемчеглер планын тургузар херек. Аңаа шупту регионнарны хөгжүдөр тодаргай хемчеглерни айтыр, ындыг болганда ону саадаткан ажыг чок. Планны кириеринин хуусаазы — майның ортаа үезинге чедир дээрзин сагындырып тур мен.

Оон аңгыда, апрель 15-ке чедир, Экономиктиг хөгжүлдө яамызынга, Саң-хөө яамызынга база Күш-ажыл яамызынга социал-экономиктиг чаагай чоруу кудуку деңнелде субъектилерни дүрген хөгжүдеринин немелде комплекстиг хемчеглерин Чазак кириерин дагзып тур мен. Элээн нарын байдалдыг субъектилер бар. Ол дээрге Калмыкия, Мордовия, Марий Эл, Алтай Республика-дыр, оон аңгыда Саратов, Курган, Пенза областарны болгаш Тываны хамаарыштырып болур. Бөгүн Тыва Республиканың дугайында чугаалажыр бис.

Мындыг хевирлиг элээн каш хуралдар болур. Бир хуралда чаңгыс азы элээн каш девискээрлерни сайгарып көргөш, чиге тодаргай шиитпирлерни үндүрер. Кандыг-бир регионга хамаарыштыр анаа-ла ажилдар эвес, а тодаргай бөлүк төлөвилелдер болур. Бир эвес Тыва Республика дугайында чугаалаар болза, минералдыг чиг-эт курлавырын дээштиг шингээдиринге идигни бээр демир-орук тудуу, тудуг-

лар болгаш терминал, тур комплекстер дээш өске төлөвилелдер-дир.

Ол ышкаш «Енисей Сери» комплекстиг инвести төлөвилелин деткир дугайы Чазактын тускай айтышшыга атты салганымны дыңдап. Ол төлөвилел-биле шың ажилдаар бис. Шиитпир адрестиг болурун демдег тур мен, ынчангаш мындыг ралдарда тодаргай регион чүнүң-биле дузалаары чугаалажыр апар.

Курлавыр фондузундан шаны тускайлаарының дуу йында чугаа мында чорб турар. Чүнү кылыры — мында кол. Грант системанын ажитпир инфраструктура шиитпирин хүлээп, онза экономик зоналыг мурнады хөгжүлдө девискээрни тургузуп, наал төлөвилелдер-биле ажа дааш, хөгжүлдени чедип алы дугайында чугаа мында чор турар. Инвесторларны бичишимчедип, олар чүнү кылган кылбаанын хынаары чугула.

Бо бүгү Тыва Республика база хамааржыр. Ынчангаш он сайгараалыңар. Ол берге байдалдыг девискээрлерге федералдыг чазактан кураторну — азы өске-даа шиитпирлерин канчаар күөсеттинип турары көөр кижини быжылгап каарын деп санап тур мен.

gov.tuva.ru

РЕСПУБЛИКАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ АЙТЫШКЫНЫ

1992-2001 чылдарда төрүттүнгөн хамаатыларны
9 чылдың апрель-июльда Тыва Республикадан
шериг албанынче келдиртиринин дугайында

98 чылдың март 28-те «Шел-
лзлгенн болгаш шериг
ының дугайында» № 53-
дералдыг хоойлуга бол-
Россия Федерациязының
ның 2006 чылдың ноябрь
Россия Федерациязының
тыларын шериг албанын-
диртиринин дугайында
нү бадылаарының ду-
да» № 663 доктаалыга
р, 1992-2001 чылдарда
үнгөн, шериг учедунда
азы турбаза-даа, аңаа
журлуг, курлавырда звес
Федерациязының хамаа-
н 2019 чылдың апрель-
организаствыг келдиртир-
а-биле:

а Республиканы келди-

ин комиссиязын, Тыва

пиканың муниципалдыг

арының болгаш хоорай

рының келдиртишкин

яларын тургузар.

азында чүүлдерни ба-

ва Республиканың кел-

тин комиссиязының

сол болгаш курлавыр);

а Республиканың мунци-

палдыг районнарының болгаш

округтарының келдир-

тишкенин комиссияларының

сосн (кол болгаш курлавыр);

а Республиканың кел-

тин комиссиязының 2019

апрель-июльда ху-

ның графигин;

а чылдың апрель-июль-

Республиканың мунци-

палдыг тургузугларынга хамаа-

ны келдиртип турар үеде

чиглелдин талазы-би-

сияларын эрттиреринин

а чылда шериг албанын-

тир ужурулг хамааты-

онарга шинчиинин

мнээринин талазы-би-

йлаан медицина орга-

нарының даңзызын.

амаатыларны шериг

иче келдиртирин Ты-

вубликаның шериг ко-

дының чыылда пункту-

удар.

амаатыларны шериг ал-

келдиртип турар үеде

спубликаның Кадык

ямызы;

а чылдың апрель-июль-

албанынче келдириш-

де хамаатыларны шин-

талазы-биле мунци-

палдыг тургузугларже график

мчи специалистерни

иришкин кампания-

спецалистер-биле,

олгаш «В» болгаш «С»

н хыналдазынга хан

орантылар-биле, эр-

ла эмнер-биле, меди-

г-херекселдери-биле,

уурентген тургузугла-

шериг албанынче кел-

турлуг хамаатыларның

чиглелдин кылып чору-

рексел болгаш дерил-

е хандыар;

а албанынче келдиртип

амаатыларга эмчиниң

нчилгезинге (эмнээш-

тускайлаттынган эмчи

едирери-биле, Тыва

каның муниципалдыг

арында эмнелге албан

олгаш эмнелге-профи-

бан черлери (эмнээш-

ционар (амбулаторлуг)

и шинчилгези негетти-

тарны чорудары-биле,

да шериг албанынче

ен хамаатыларның

шинчилгезинге бол-

шкенинче тускайлаан

а организацияларын

5. Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызы өөредилге черинден үндүрткен шеригже келдиртир назылыг оолдарның дугайында медээлерни Тыва Республиканың шериг комиссариатының тургузуунда салбырларынче 2019 чылдың апрель 1-ге чедир кириер.

6. Хамаатыларны шериг албанынче келдиртип турар үеде Тыва Республиканың Культура яамызы:

1) Тыва Республиканың чыылда пунктузунга чорудар культу-ра-массалыг хемчеглеринин болгаш кижизидилге ажылының талазы-биле планнарны күүседиринге деткимче көргүзүр;

2) Тыва Республиканың шериг комиссариаты-биле кады Шеригже келдиришкин хунунун план-сценарийин ажылдап кылыр;

3) артистеринин, бот-тыынгыр уран чүүл коллективтеринин, Ада-чурттуң Улуг дайының хоочуннарының, Чепсектиг Күштеринин хоочуннарының, интернационалчы дайынчыларның, шеригже келдирткеннеринин ада-иелеринин шеригже чо-руурларның мурнунга күүсел-делерин, сөс ап, чүве чугаалаарын организаастаар.

7. Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы Тыва Республиканың шериг комиссариатының чыылда пунктузундан Россия Федерациязының Чепсектиг күштеринче шеригже келдирткеннерин чорудуп турар үеде «Тыва эр кижилеринин аталдарының дүрүмүн» тыпсырын организаастаар.

8. Сүмелээри болза:

1) Шериг албанынче келдиришкин чорудуп турар үеде Тыва Республика талазы-биле Иштики херектер яамызынга:

- 2019 чылдың апрель 1-ден июль 15-ке чедир (Тыва Республиканың шериг комиссариатының чагы езугаар) полицияның нарядтарын Тыва Республиканың чыылда пунктузунче болгаш муниципалдыг районнарының болгаш хоорай округтарының чыылда пунктуларынче, шеригже келдирткеннеринин автомобиль транспорду-биле Абакан хоорайже организаствыг чорудуп турар үеде террорисчи актыларны болгаш экстремисчи үүлгедиглерни хөй улус чыылган черге болдурбазының талазы-биле хемчеглерни алыр;

- хөй-ниитинин корум-чурумун хажытканының дугайында медээлерге (онза байдалдар тургустунган таварылгаларда), Тыва Республиканың чыылда пунктузундан, а ол ышкаш муниципалдыг районнарың база хоорай округтарының чыылда пунктуларындан келген билдиришкенинге, дыңнадылгарга полиция ажылдакчыларының чогуур үезинде хемчег алырын хандыар.

2) Тыва Республиканың шериг комиссарына:

а) 1992-2001 чылдарда төрүттүнгөн хамаатыларны 2019 чылдың апрель-июльда шериг албанынче келдиртиринин талазы-биле ажылды организаастаар;

б) шеригже келдирткеннерин шериг албанын эрттирер черлеринче организаствыг чорудар, келдирткеннеринин шериг командаларын тургузар, шериг кезектеринин төлээлеринге оларны хүлээдир сорулга-биле, Тыва Республиканың Кызыл хоорайда шериг комиссариатының килдизинин келдиртишкин пунктузунга чыылда пунктузунун удуртукчуларын тургузар. Тыва Республиканың

штадының составын бодунун шийтири-биле тодарадыр.

в) 2019 чылдың апрель 1-ден июль 15-ке чедир Тыва Республиканың чыылда пунктузунун ажылын организаастаар;

г) Тыва Республикада ОШАЧКИ-ниң үделге автомобил тускайлаарының болгаш шериг командаларын Абакан хоорайга чедир чорудуп турар үеде орукшымчээшкенин айыыл чок чоруун хандыраарының дугайында айтыргыны сайгарып көөр кылдыр Россияның ИХЯ-зының Тыва Республикада ОШАЧКИ эргелелинче чагыны кириер;

д) шеригже келдиришкениге белеткел болгаш ону эрттирер ажылдар-биле холбашкан Россия Федерациязының хоойлужу-дугазында доктаадып тургускан хемчеглерни күүседиринге эрге-жок чугула дузаны организа-эрге-хоойлу хевири хамаанчокка организацияларга чедирер;

е) Россия Федерациязының Чазаның 2004 чылдың декабрь 1-де «Шериг хүлээлгезинин болгаш шериг албанының дугайында» Федералдыг хоойлуну күүседире-биле холбаштыр Россия Федерациязының организацияларының болгаш хамаатыларының үндүрген чарыгдалдарын дуглаарының чурумунун дугайында» №704 доктаалыга дүүштүр организацияларның болгаш шеригже келдирткен хамаатыларның үндүрген чарыгдалдарының орнун эгидерин ханды-ар;

ж) 2019 чылдың апрель-июльда Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларын-да хамаатыларның шериг албанынче келдирилгезин белеткээринин болгаш эрттиреринин талазы-биле ажылдың байдалына анализти кылыр. Шериг албанынче хамаатыларны келдирткеннинин түңнелдеринин дугайында медээни Россия Федерациязының Камгалал яамызынче чорудар кылдыр, Тыва Республиканың Чазаның 2019 чылдың август 1-ге чедир кириер.

3) Өнчүнүң кайы-даа хевири хамаанчокка организацияларның удуртукчуларынга:

- шериг албанынче келдиришкин-биле холбашкан чарыгдалдарга компенсацияны Россия Федерациязының Чазаның 2004 чылдың декабрь 1-де «Шериг хүлээлгезинин болгаш шериг албанының дугайында» Федералдыг хоойлуну күүседире-биле, хемчеглер эрттиргени-биле холбашкан Россия Федерациязының организацияларының болгаш хамаатыларның үндүрген чарыгдалдарына компенсация тыпсыр кылдыр эргежок чугула докумен-тилерни кожуннарның болгаш Кызыл хоорайның тус-тус шериг комиссариаттарынче кириер.

- Тыва Республиканың Кызыл хоорайның болгаш кожуннарының шериг комиссариаттарынга эрттирер шериг албанынче келдиришкениге хамаарышкан хемчеглерге шеригже келдирткен оолдарның чогуур үезинде келирин хандыраары-биле, кыйгыртышкын бижиктерин хамаатыларның ажылдап (өөренип) турар черинге чогуур үезинде тыпсырын хандыар.

4) Кызыл хоорайның мэриязы Тыва Республиканың шериг комиссариаты-биле дугуржулга езугаар:

- келдиришкин ажылының талазы-биле чыылдаларны эрттирери-биле, 2019 чылдың март 28-29-та Тыва Республиканың «Орус культура төвү» күрүнениң автономнуг албан черинин көрүкчүлөр залын тускайлаар;

комиссарының чагыын езугаар шериг албанын кижилерни РФ-тиң Чепсектиг Күштеринче байырлыг байдалга үдээри-биле, «Орус культура төвү» күрүнениң автономнуг албан черинин көрүкчүлөр залын тускайлаар.

5) Муниципалдыг тургузугларның баштыңнарынга – Тыва Республиканың муниципалдыг районнарының болгаш хоорай округтарының Төлээлекчилер хуралының даргаларына – келдиришкин комиссияларының даргаларына:

- шериг албанынче келдиришкин-биле холбашкан хемчеглерни белеткээринге эргежок чугула техниктиг ажылдакчыларны томуйлаары болгаш оран-саваларны тускайлаары-биле, кожуннарның болгаш Кызыл хоорайның шериг комиссарларын-дан чагыларны Россия Федерациязының Чазаның 2006 чылдың ноябрь 11-де «Россия Федерациязының хамаатыларын шериг албанынче келдиртиринин дугайында дүрүмнү бадылаарының дугайында» № 663 доктаалыга дүүштүр хүлээп алыр;

- хамаатыларның айыыл чок аргыштырылганын болгаш шериг албанынче келдиришкин-биле болгаш хамаатыларны Тыва Республиканың муниципалдыг районнарының болгаш хоорай округтарының чыылда пунктуларынче чедирери-биле холбашкан хемчеглерге тускайлаан транспорт херекселдеринин техниктиг байдалын хынаарын организаастаар;

- 2019 чылдың апрель 15-те Тыва Республиканың муниципалдыг районнарынга болгаш хоорай округтарына Шеригже келдиришкин хунун эрттирер;

- Россия Федерациязының Чепсектиг Күштеринге шериг албанынче келдирткен хамаатыларны байырлыг байдалга үдээр;

- хоойлу езугаар барымдаазы чоктурда шериг албанынче келдиришкин-биле албан-хүлээлгезин 27 харга чедир эрттирбээр хамаатыларга хамаарыштыр айтыргыны шийтирилээр-биле, келдиришкин комиссиязының хуралдарын эрттирер;

а) Тыва Республиканың муниципалдыг районнарынга болгаш хоорай округтарына дараазында келдиришкенин эгелээринге чедир айда бирден эвээш эвези;

б) Тыва Республиканың келдиришкин комиссиязынга эргежок чугула апарганда;

- 2019 чылдың апрель-июльда Тыва Республиканың муниципалдыг тургузугларынга хамаатыларны шериг албанынче келдирткеннинин түңнелдеринин дугайында медээни Тыва Республиканың келдиришкин комиссиязының даргазынче 2019 чылдың август 1-ге чедир кириер.

9. Тыва Республиканың Баштыңының 2018 чылдың сентябрь 28-те үндүргөн «1991-2000 чылдарда төрүттүнгөн хамаатыларны 2018 чылдың октябрь-декабрьда шериг албанынче келдиртиринин дугайында» № 407-РГ айтышкынын күжүн чидирген деп санаар.

10. Бо айтышкынын күүселдезинге контролду Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязының болгаш Тыва Республиканың Чазаның Аппаратының регионун айыыл чок чорук департаментизинге дагзыр.

Тыва Республиканың
Баштыңы Ш. КАРА-ООЛ.
Кызыл хоорай
2019 чылдың март 26
№ 94-РГ

"СӨЗҮГЛЕЛ" ДУГАЙЫНДА

Тываның Урянхай Тыва энциклопедияга хамаарыштыр бодунун бодалдары-биле Шолбан Кара-оол социал четкилерге үлешкен.

«Чонга эрткен төөгүзүн ка-
дагалап камгалаары дег үнелиг
чүүл чок деп бодаар мен. Кандыг-
даа этнос, нация эрткен оруу,
төөгүзү, чокта делегейге бодунун
аңгы туружун медеп били-
ри болдунмас. Республикада
эртемденнеринин ниитилелин
киржилгези-биле «Урянхай-Ты-
ва энциклопедияның» чырык-
че үнүп келген «Сөзүглел»
түңнөп чугаалаштывыс.

Сөзүглел Тыва Арат Респуб-
ликаның 100 чылдааны таварыш-
тыр чырыкче үнер 3 томнуг
энциклопедияның кол үндезини
болур ужурулг. Чажыргаш кан-
чаар политиктиг азы өске-бир
чылдаганаарның ужурундан
кижинин чурттапгазының хөй-
хөй арыннары эртем ажылда-
рын шинчилеп, чыып бижип
турар үеде уштунуп, уттунду-
руп каар турган болгай. Ын-
чангаш бистер «Урянхай-Тыва
энциклопедияның» сөзүглелин
кончуг кичээнгейлиг, хандыр
шинчилеп, номчуп тургаш, ха-
рын-даа мырыңай Тываның
төөгүзүнүн «чажыт, уттундура
берген арыннарын» безин ажы-
дып болур бис.

Бо улуг ажылды кылып чо-
рударына «Тыва делегей» деп
хөй-ниити организациязының
кирген үлүг-хуузу демдегле-
вес аргажок. Моон-даа соңгаар
кедишкенин ажылдаарыңарны
күзедим. Энциклопедия дээр-
ге республиканың төөгүзү, культу-
разының, амгы үеде байдалының
дугайында билиглеринин чыын-
дызы болур деп Тываның Баш-
тыңы бодунун блогунга бижээн.

Бистиң корр.

ДЕПУТАТТЫҢ АЖЫЛ-ХЕРЭЭ

Март 29, 30 хуннеринде
Тыва Республиканың Дээ-
ди Хуралының (парламен-
тинин) Аграр политиказы,
чер, өнчү хамаарылгалары
болгаш экология талазы-би-
ле комитетинин даргазы Ра-
дислав Николаевич Наважап
Барыин-Хемчик болгаш Бай-
Тайга кожуннарже ажылчын
үнүүшкүннү кылган.

Барыин-Хемчик кожуннун
көдээ ажыл-агый талазы-би-
ле удуртукчулары-биле бол-
гаш «Аныяк өг-бүлөгө – кыш-
та» төлевилелдин 2017 чылгы
киржикчизи Буян Салчак-биле
ужуражылганы кылган.

Аныяк малчынның аал-ора-
нында байдалдары-биле таны-
жып, арга-сүмелерин берген.
Хүлээнип алган хойлары эки
өзүп көвүдеп турарын депутатка
аныяк малчын дыңнатпышаан,
чаңгыс-ла бүдүрүп чадап турар
айтыры кудук болуп турар
дээрзин илереткен.

Радислав Николаевич ко-
жуннун удуртукчуларын-
дан малчыннарга эң кол херек
чүүл кудук болганда, дузазын кадар
аргазын дарый өөренип көөрүн
дилээн. Бөлүк турар кыштаглар-
га ниити ажыглар чаңгыс кудук
кагар аргазын база саналдаан.

ДХ-ниң парлалга
албаны.

Билдингир регион

ип турар студентилерниң стипен-
дия, хөй-ниити чуртталга бажыңына
аны дээш төлөвирин, практика
де акша-шалыңын төлөп берип

Шолбан Кара-оол «Лунсин» даг-
компаниязын чижекке алды: «Бо-
омбинаттың ажилдакчыларының
у Тываның чурттакчылары. «Лун-
син»-тывыш компаниязының чигине
ру Оуян Луньао-биле республика
эринге ийи төлөвилелди боттан-
ынга хамаарыштыр социал кады
ажылга дугайында дугуржулгага

атты салган. Бирги ээлчегде Кызылга ушу
школазын тудары. Дугуржулганың ийиги
кезээнде көрдүнгени-биле Кыдаттың
дээди өөредилге черлеринге тыва аныяк-
тарны даг мергежилдеринге өөредирин
хүлээнген».

Александр Лукиных Таңды кожуунуң
хөй ажы-төлдүг, эвээш орулгалыг өг-
бүлөлөргө 300 тонна хөмүр-даш-биле
дузалаанын чугаалады. Күзүн социал
төлөвилелди уламчылаарының хы-
налдазын Тываның Баштыңы ТР-ниң
энергетика болгаш кывар-чаар чүүл
сайыды Роман Кажин-оолга даасты.
Хүрээ тудуунга хамаарыштыр ук компа-
ния элээн улуг түңнүг өргүлдү кириерин,
ТКУ-нуң доозукчуларын эде өөртөкөш,
ажылче тургузарының дугайында база
чугаалаштывыс.

Март 27-де Россияның Чазааның
даргазы Дмитрий Медведевке эрткен
республиканың социал-экономика
хөгжүлдө айтырыгларын сайгарган
хуралды Тываның Баштыңы Шолбан
Кара-оол төөгүлүг түңнелдерлиг бол-
ган деп онзалап демдеглээн. Эң кол
төлөвилелдерниң бирээзи – демир-орук
тудуу. «Межегейхөмүр» КХН-ниң эконо-
миктиг өзүлдөзи улам сайзырап, хөмүр
сөөртүлгезиниң талазы-биле чарыгдал-
дар эвээжээр. Оон аңгыда Россияның
экономика хөгжүлдө сайыды Максим
Орешкинни Тываның кураторунга томуй-
лаан» – деп, Елена Каратаева дыңнатты.

В СИБИРСКОМ ФЕДЕРАЛЬНОМ ОКРУГЕ
И СОВЕТА МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЙ АССОЦИАЦИИ
«СИБИРСКОЕ СОГЛАШЕНИЕ»

ИНВЕТОРЛАР СОНУУРГАЛДЫГ

Экономика хөгжүлганың ачызында
Тываны элээн хөй инвесторлар билир
апарган. «Моолдун төлээлери демир-
орук оларның девискээриниң кайы
чүгүнче углаарын сонуургап турду.
Агробизнеске хамаарылгалыг инвестор-
лар-биле ужураштывыс. Баш бурунгаар
дугуржулга езугаар апрель 27-де олар
Тывага кээр. Бистерниң талавыстан
төлөвилелдерни ажилдап кылыр бис.
Ол дээрже Хандагайтыга логистика
төвү, дүк, алгы-кеш болбаазырадыр цех,
теплица ажил-агыы дээш көдөз ажил-
агыга хамаарышкан төлөвилелдер-дир.
Венгрия, Словениядан инвесторларны
бистиң регион экологтуг арыг аш-чеми-
биле сонуургадып турар. Малчын кижилер
бүдүргөн аш-чегин чижең садыкчыны
оюп, садып-сайгарарын чедип алыры
күзөңгич. Бо системаны шын тургузуп
алыр болзувусса, садып алыкчыга аш-
чем өртөз чиигээр, а малчын чогулгалыг
өртөккө садып алыр. Тудуг, медицина де-
риг-херексели-биле хандырап талазы-би-
ле дээш оон-даа өске инвесторлар-биле
ужуражылгаларны эрттирдис» – деп,
экономика сайыды немедеи.

ТУРИСЧИ КҮЧҮЗҮ ДЕЛГЕМ

Тыва – Россияның болгаш делегейниң
турисчи картазында онзагай каас-чараш
бойдустуг чер болгаш Сибирьниң езулуг-
ла эртинеэ. Республиканың турисчи

күчүзү делгем. Регионну өске чурттардан
сонуургап кээп турар кижилерниң саны
чылдан чылче көвүдөп турар. Россиядан
болгаш даштыкыдан келир аалчыларның
санын улам көвүдөдип болур арга бар.
Ол сорулганы чедип алырда, демир-
орук тудуун, Сибирь регионунуң иштин-
ге автомашиналар оруун, Россияның
хоорайларының болгаш даштыкыже
агаар оруун тургузуп алыры чугула.

Март 30-де Тыва, Хакасия биле
Красноярск край туризм адырынга ха-
маарыштыр үш талалыг дугуржулгага
атты салган. Ооң кол утказы туристерге
таарымчалыг маршруттарны тургузары
дээрзин Елена Каратаева демдегледи.
Тыва хөйге билдингир регион апарган.
Маңаа туризмни сайзырадырынга бот-
туг байдалдар чайгаар тургустунган,
оларны чөптүг, угаанныг ажылгап, чогуур
деңнелге чедир хөгжүдери арткан.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-
оол «КрасноярскБелазСервис» КХН-ниң
чиңгине директору Василий Тригубен-
ко-биле республикага аар чүк авто-
машиналарына техниктиг хандырылга
төвүн ажыдары-биле дугуржулгага атты
салган.

ТР-ниң көдөз ажил-агы сайыды Эр-
тине Даңзы-Белек Красноярск крайның
көдөз ажил-агы болгаш садыг сайыды
Леонид Шорохов-биле ужуражып, Кы-
зылга мөөңү-биле садар хуваалда төвүн
тударының дугайында чугаалашкан:
«Амгы үеде Красноярск крайдан Моолче
транзит бар-даа болза, ооң хемчээли
ындыг улуг эвес. Төптү тудар девискээрни
тодарадыры-биле чоокку үеде Леонид
Шороховту республикаже чаладывыс.
Баш бурунгаар санаашкын-биле оран-
сава 1000 дөрбелчин метр хире болур.
Мөөңү-биле садар хуваалда төвүнге
көдөз ажил-агы продукциязының шыг-
жамыры база турар. Тус черниң сайгар-
лыкчылары бүдүргөн барааннарын төпке
шыгжап, Моол болгаш Азия күрүнелерже
садып-саарарына арганы бээр. Енисей
Сибириниң бүгү аш-чем күчүзүн чаңгыс
черге мөөңнөп чыырынга Красноярск
край, Хакасия төптүг тудуунга улуг со-
нуургалдыг».

Шуулганга ТР-ниң Дээди Хуралы биле
Красноярск крайның Хоойлужудулга
хуралы парламентарилер аразының хар-
ылзааларын сайзырадырынга болгаш
кады ажилдажылганың боттандыраары-
че угланган дугуржулгаларга аттарны
салган.

Красноярскиниң экономика хөгжү-
лганы «Российжи адааннажылга арга-
ларының саммиди» деп темага эрткен.
Шуулганың албан езу информация
агентилели «Риа-новости» болган.

Шончалай ХОВАЛЫГ.

Ада ТЮЛЮШТУҢ,
Виктория ЛАЧУГИНАНЫҢ
тырттырган чуруктары.

Тыва литературада

ПРИНЦЕВТЕРНИҢ
САЛГАЛЫ

Бо чылын тыва литературада чу-гула болуушкун болган. Бөлүк тыва чогаалчыларның чогаалдарының орус дылче очулгазының чыындызы чырыкче үнген. Ону номчукчуларга таныштырыры болгаш каксы сайгарылгазы Тываның улустуң чогаалчызы Сергей Пюрбю аттыг улусчу чогаалдылга бажыңыга эрткен неделяның төнчүзүндө болган.

Чогаалчы болгаш очулдурукчу
Игорь Принцев.

Аныяк очулдурукчу Игорь Принцев Тываның улустуң чогаалчылары Николай Куулар, Черлиг-оол Куулар, Маадыр-оол Ховалыг, Шаңгыр-оол Суваң оларның проза чогаалдарын орус дылче очулдурган, «Родная кровь» деп ат-биле парладып үндүргени – сөөлгү 10 чылдарның дургузунда тыва литературада онзагай болуушкун. Чүге дээрге бо хире үр үе дургузунда орус дылдыг номчукчулар амгы тыва чогаалчыларның чаа чогаалдарын номчуур аргазы чок турган.

Тыва чогаалчыларның чогаалдарының орус дылче очулгазының бо чыындызы РФ-тиң парламента болгаш массалыг коммуникациялар талазы-биле федералдыг агентствонун «Россияның культуразы (2012-2018 чч.)» деп тускай сорулгалыг программаның деткимчези-биле чырыкче үнген.

Аныяк очулдурукчу Игорь Принцевтиң чогаалдыкчы оруун йөрээл, ону актап, ак кадакты Черлиг-оол Куулар аңаа сунган. Чогаалчы болгаш альпинист Маадыр-оол Ховалыг чогаалдыкчы оруктун шаптаразынын шудургу алып эртерин Игорьга күзеп, ыдыктыг Төвүттүң чуруун белекке берген.

Тыва чогаалдарны орус дылче очулдурар талазы-биле доктаамал ажилды эгелзэн Игорь Принцевтиң чогаалдыкчы чоруунга бедик үнелелди Тываның улустуң чогаалчызы, Юрий Кюнегеш аттыг ном үндүрер черниң кол редактору Николай Куулар берип, Галина Ивановна Принцевадан укталган Принцевтерниң чогаалдыкчы салгалының тыва литератураның сайзыралына көскү үлүг-хуузу онзапал демдеглээн.

«Родная кровь» деп чыындыда кирген чогаалдарга болгаш оларның орус дылче очулгазына каксы үнелелди филолог эртеменден, Степан Сарыг-оол, Салим Сүрүң-оол, Кызыл-Эник Кудажы дээш улуг салгалдың өске-даа чогаалчыларының чогаалдарының орус дылче очулгаларының редактору М.П. Татаринцева берген. Чыындыда кирген чогаалдарны Игорь Принцевтиң орус дылче очулдурганында «хандыг кадалып» болгудег чүүлдер чогуун Маргарита Петровна демдеглээш, чогаалдыкчы чедишжиннерни аныяк очулдурукчуга күзээн.

Аныяк очулдурукчу Игорь Принцев Тывага төрүттүнген, маңаа өскөн, тыва чоннуң амыдырал-чуртталгазын багай эвес билер болгаш, тыва чогаалдың национал хөөнүн очулгаларына камнап артырып шыдаанын филология эртеминиң кандидаты, чогаал критиги Сайлыкмаа Комбу чугулапал демдеглээн.

«Родная кровь» деп чыындының таныштырылганының үезинде ооң киркичлери тыва чечен чогаалды сайзы-

радырынга, ону орус болгаш өске-даа дылдыг номчукчуларга таныштырырынга кончуг улуг үлүг-хуузу кириген орус чогаалчыларны сактып чугаалашканнар «Мээң шүлүктеримни орус дылче чечен мерген кылдыр очулдурган Светлана Козлованы бистер Өшкү-Саар деп тыва ат-биле хүндүлөп адап чораан бис» – деп, Черлиг-оол Чашкырмааевич чугаалаан.

Тыва черге сагыш-сеткилиниң ханызындан ынакшааш, ооң-биле салым-чолун, ажил-херзэн доңаштыргаш, ону чогаалдарына алгап-мактап чораан Светлана Козлованың очулгаларына тыва сөстөрүң ала-чайгаар-ла аянна-жып, оларның сөс-домааның каасталгазы апарган. Ооң чижээне дараазында одуруглары номчулунар.

Когда на руках ребенка
Смеющегося поднимала,
Звенело нежностью сердце:
– Чараш, чараш – красота!

Тыва литератураны суртаалдаарына, тыва чогаалчыларның чогаалдарын очулдуруп, орус дылдыг номчукчуларга сонургадырынга, оларның сагыш-сеткилинге чедиреринге Светлана Владимировна улуг үлүг-хуузу кириген. Монгуш-Кенин Лопсанның «Чүгүрүк Сарала» деп романын, «Чылгычының өө» деп этно-эпозун, Сергей Пюрбюнуң, Александр Даржайның, Монгуш Өлчей-оолдун шүлүктерин дээш тыва чогаалчыларның хөй чогаалдарын орус дылче очулдурган.

Светлана Владимировна Тываның орус дылга бижир чогаалчыларының башкызы болган. Бүгү назынында бодунуң ажилдап келгени «Тувинская правда» солунга «Исток» чечен чогаал каттыжышкынын ажыдып, Тываның орус дылга бижир чогаалчыларының ийи-үш салгалының сагыш-сеткилинге чечен сөстүн өзүмнерин өстүрген. Евгений Антуфьев, Юрий Вотяков, Людмила Санчай, Эмма Цаллагова, Саяна Өндүр дээш өскелер-даа Тывага болгаш оон дашкаар ат-сураа билдингир шүлүкчүлөр болганнар.

Галина Принцева тыва литератураның, эң ылаңгыя шүлүк чогаалының, чогаал очулгазының сайзыралына улуг үлүг-хуузу кириген кижилерниң бирээзи. Тываның күрүнэ университетиниң филология факультетиниң башкызы. Ооң ажылының уjur-дузасын бижээш-даа канчаар, республиканың школаларында Галина Ивановнаны башкым дивес орус дыл болгаш чогаал башкызы чок.

Ооң студентилериниң бирээзи Сайлыкмаа Комбу башкызының шүлүктерин тыва дылче очулдурган, «Шаанак» деп аттыг шүлүктөр ному кылдыр үндүрген. Филологчу бодалдарны Галина Принцеваның бир янзы шүлүктөп илередир аянын Сайлыкмаа Комбу бодунуң очулгазына дамчыдып шыдаанын «Время сеять – время убирать» деп шүлүктүн тыва дылче очулгазын номчаан кижилер биле каар.

Тарыыр өй бар – ажаар өй бар.
Өзөр өй бар – өлүр өй бар.
Үе дээрге аргыттынган

четкилер-дир,
үе дээрге четки чежер эптис өй-дүр.
Чүгле харын чаңгыс сөңз
чүрээм берип ынакшыыр өй
мээң күзүм талыгырже
менден ырап бар-ла чыдар.

Тыва литератураның сайзыралына Галина Принцеваның эң улуг ачы-ха-

виязы тыва чогаалчыларның шүлүктерин орус дылче очулдурганы. Монгуш Өлчей-оолдун, Кара-оол Натпий-оолдун, Зоя Намзырайның дээш өске-даа тыва шүлүкчүлөрү шүлүктери Галина Ивановнаның очулгазы-биле орус дылга бир янзы хөөнүг апарган. Кара-оол Натпий-оолдун шүлүгүн Галина Принцеваның очулгазына номчуп көрээлиңер.

Вновь птица в солнечной листве
поёт о жизни быстротечной.
А я, ваяясь на траве,
размеры пестю беспечно.
Настанет миг,
Остынет след.
Никто назад не возвратится.
Но пела птица,
и поэт
низал стихи
и слушал птицу.

Тыва шүлүкчүлөрү шүлүктерин мындыг уран-чечени-биле Галина Принцева очулдуруп чораан. Чүге дээрге тыва черге ынак, аңаа чурттап, ажилдап чораан улуг башкы, салым-чаянныг шүлүкчү, очулдурукчу, Тываның даңгыназы – Принцева-дыр.

Ынчангаш аныяк очулдурукчу Игорь Принцевтиң тыва чогаалдарны очулдуруп эгелзэнин чогаалчылар-даа, чогаал критиктери-даа, номчукчулар-даа Принцевтерниң чогаалдыкчы ажылының уламчызы кылдыр чайгылыш чокка хүлээп алганнар.

Бодунуң чогаалдыкчы ажылының алыс уjur-утказын Игорь мынчаар кысказы-биле тайылбырлаан: «Чогаал чаңгыс литературалыг дыл-биле кызыгаарлаттынмас уjurлуг деп бодаар мен. Тыва литература база ындыг болбас уjurлуг. Ынчангаш кончуг херек болгаш чугула чүүлү кылып чоруур ышкаш-тыр мен».

«Шынның» корр.
Арслан АРАКЧАНЫҢ тырттырган
чуруктары.

Тываның улустуң чогаалчылары Николай Куулар, Шаңгыр-оол Суваң,
Черлиг-оол Куулар, Маадыр-оол Ховалыг.

«Шынның»
почтазынданХАЙГААРААРЫ
ХАРЫН ЭКИ

Кыраан назынымга кызыл паан бодум, чөңзэн назын чөгенип чор мен. Угаан-сагы удумзураан, уттуучалым киткээн. Оомнуң уламында дуп чорааным, бодумга кичугула саазыннарымны бирге уттуп каапкан болдум. Тада? Чораан черлеримни, кыраан эрээлдеримни, бажым таар парикмахерскаяны безин хүн дургузунда ийи-ийи кезидим. Тыппадым.

Кызыл хоорай чагыргазының ризм төвүндө Саянадан саазы алгаш, ону шыжап чыда, мында саазыннарымны чидирип алгаш чугааланган-дыр мен. Бо уруу дыңнааш, чоруп турган черлер айтырды, чугаалап бердим.

Бажыңымга чанып келгеш, бичип олурумда, телефонум демди берди. Демги-ле Саянам дотурар болду. «Саазыннарымны тып кагдым, кээп ап алыңар» деп Мээң саазыннарым мэрияга элчиге Тываның Дээди Хурал бажыңы бир өрээлинге чыткан болду. деокамера деп чүвениң кайы ажыктыын Саяна дээр уруум чаар көргүстү.

«Шын» солуннуң март 16 үндүрүлгезинде «Эрге-дужал кижилерни видеокамера хайраар» деп чүүлү номчааш, публикада күрүнениң удурт албан-хаакчыттарының ажык черлеринге видеохайгаарал темаларын тургузар деп Тыва Баштыңы Шолбан Кара-оол шиитпирин деткидим.

Даргаларның манаар өрлинге оочурлап олурарының нунга видеохарылзаа дамчыш оларның-биле хамааты кижилер бодунуң айтырынын, бажыңыңа шиитпирлеп алыр үе база чедкээр боор оң.

Кара-Күске 400
чогаалчы

Демнии-биле
субботникче!

Кызыл хоорайның мэрия 2019 чылдың март 15-те үндүргөн 141 дугаарлыг доктаалын эзууга март 29-тан апрель 26-га чедик хоорай девискээринге чаагай жыдылга болгаш санитарлы арыглаашкын хүннери кылдыр чарлаан.

Субботниктерни эрттирер биле март 29, апрель 5, 12, 19, 26 хүннерин доктааткан. Организациялар, албан черлери боттарыны аштаар уjurлуг девискээрлерин «НПА» <http://mkyzy.ru/documents> сайтыдан азы 2-33-08 дугаарлыг телефонче долгааш, билгиле болур. Бүгү-ле албан черлер, бүдүрүлгелер, хуу бажыңнары ээлери, садыглар, киосктерин ээлери боттарының девискээрлерин арыглаан турар уjurлуг.

Март 15, 22 хүннеринде мэрияның ажилчынары айыттыган черлеринче субботниктеп үнгөн. Март 16-да Аныяктар сесерлинде чадаг-терге оруунуң богун аштаары-биле, «Чаңгыс демниг Россия» партиясының ажилдакчылары үнгөн. Нийтизи-биле бо каш хонуттар дургузунда 65,5 куб метр бош чыгынган, субботникке шупту 306 кижилер киришкен.

Кызыл хоорайның мэриясының парламента албанчы.

29 марта

Полуфинал республиканского конкурса юных вокалистов

Хамнаарак-2019

Республиканың школарының кыдыштанылгасы хөй хемчег-биле эрткен. Ылаңгыя найы-ал Кызылдың школарының еникчилери дыштанылгасын кыг эрттирип, кино, концерт, танцы-сам мөөрейлери дээн ыш-хемчеглерни шилип көөр аргалыг ан. Бичии чаштарга «Ойнаарак-театры» барык хүннүң-не солун-терин бараалгаткан. А дыка хөй-тар, оолдар ол бүгү хемчеглерниң еникчилери болганы оларга ут-урбас болушкун болуп артары-жок.

Хөй көрүкчүлери чыып, улуг-ургалды «Хамнаарак-2019» ыры-ейи болдурган. Баштай-ла ол суму-үңгө эрткен. Оон кожуун чергелиг-чадазы болган. А март 29-та ко-чергелиг тиилекчилер найысылал-га мөөрейниң үшкү чадазынга-пчедип келген. Оларны мөөрейниң-изаторлары үш кезекке аңгылаан: да ырлары, улустуң ырлары бол-адемиктиг ыры. Киржикчи бүрүзү

Мөөрей, мөөрей...

ЫРААЖЫ «ХАМНААРАК» КАЙЫЗЫ-ЛА ИРГИ?!

ийи аңгы ыры ырлаар. Жюри оларның эң дээрлерин шилээш, түңнел мөөрейге киржир эргени тыпсыр. А көрүкчүлөр «Көрүкчүнүң сонургалы» деп тускай шаңналдың эдилекчизин илередир. «Көрүкчүнүң сонургалы» чаалап ал-ган күүседикчи түңнел мөөрейге киржир эргелиг болур. Түңнел мөөрей июнь 1-де эртер. Ынчан «Хамнаарак-2019» аттың эдилекчизи илерээр.

Бистиң корреспондентивис март 29-та Үндезин тыва культура төвүңгө эрткен «Эстрада ырларының» күүседикчи-лериниң аразынга болуп эрткен мөөрейни көргөн. Мөөрей дугайында ооң чүүлүн со-нуургаттымыс.

«Хамнаарак» ыры мөөрейи бо чылын бодунуң юбилейин демдегеп турар. Бир дугаар «Хамнаарак-1994» эрткен-ден бээр 25 чыл болуп турары бо-дур. Бо мөөрейниң эң баштайгы тиилекчизи – Улуг-Хем кожуунуң школары Айдыс-маа ам бо хүнде Тыва Республиканың алдарлыг артизи, күрүнениң «Саян» ансамблиниң ыраажызы Айдысмаа Көшкендей ол-ла болгай. 25 чылдың дургузунда «Хамнаарак» дыка хөй келир-үениң алдарлыг артистерин үндүргөн: Долума Чымбалак, Ай-Хаан Ооржак, Сайлык Оммуң база хөйгө билдингир апарган ыраажылар Юнико Ширижик, Саян Дембирел, Дамырак Монгуш, Ар-жаана Стал-оол болгаш өскелер-даа.

«Хамнаарак-2017», «Хамнаарак-2018» мөөрейлерниң тиилекчилери Ай-кыс Кыргыс биле Денберел Ооржактың ат-тары чүгле Тывада алгаан эвес, а Рос-сияда билдингир апарган. Ай-кыс төп телевидениениң 1 дугаар каналының «Голос дети», 2 дугаар каналының «Синяя птица» болгаш өске-даа «Юная звезда», «Во весь голос» дээн ыш-каш ыры мөөрейлериниң киржикчизи болгай. Денберел НТВ-ниң «Ты, супер!» теле-вилелиниң киржикчизи болганын билир-бис. Чаа-ла 25 харлап турар мөөрей ол-хире хөй ыраажыларның «сылдызын» кывыскан. Моон соңгаар оларның саны-улам көвүдээр чугаажок, чүгө дизе чылдан чылче киржикчилерниң саны не-межип, күүселделериниң утка-шынары бедип турар.

Бо удаада эстрада ырларының күүсе-дикчилериниң ажылын дараазында жюри кежигүннери тодараткан: ТР-ниң национал оркестриниң ыраажызы, ТР-ниң алдарлыг артизи Надежда Куулар (жюриниң даргазы) болгаш күрүнениң «Саян» ансамблиниң ыраажызы Юнико Ширижик, аныяк ыраажы Сайзана Сюр-юн.

Жюри ниитизи-биле мөөрейге кириш-кен 57 күүседикчини дыңнаан. Уруглар, оолдар тыва, орус болгаш даштыкы-дылдарга эстрада ырларын күүсеткен. Джаз, блюз, рок дээн ыш-каш яңы-бүрү

аянга ырларны бичии ыраажыларның күүседип турары солун болбас аргажок. Мөөрейжилерниң кеттингениниң утка-шынарлыын эскердивис. Ылаңгыя тыва национал хевин кеткен оолдар, кыстар хөй болду. Олар шупту сценага хостуг алдынып, аяныг шимчээшкinnerни кылып билирин көргүстүлөр. А ырлап турда, кайызын кандыг дээр боор! Шупту тиилелгеже чүткүлдүг уруглар, оолдар-дыр. Ылаңгыя Сүт-Хөлден англи дылда ырлап турар Шеңне Кууларны, Тере-Хөлден Сайдажы Найданы, Би-Хемден тывалап ырлап турар Александра Да-

Бичии ыраажы.

нишпарны, Мөңгүн-Тайгадан үш кыстың ырлаарын көрүкчүлөр магададымыс.

Кежээкиниң 9 шакта мөөрей арай деп доозулду. Зал долу көрүкчүлөр – ада-иелер, «аарыкчылар» жюрины адыш час-кап үдеди. Удаткан чок республиканың Улусчу чогаадылга төвүнүң директору, ТР-ниң алдарлыг артизи Елена Ондар жюриниң үндүргөн түңнелдери-биле таныштырды. «Көрүкчүнүң сонургалы» деп тускай шаңналга Тере-Хөл кожуунуң төлээзи Айдың Идам төлөптиг болган. Ол түңнел мөөрейге киржир эргени чаалап алганы ол. Оон аңгыда 7 күүседикчи түңнел мөөрейге кирген. Ол дээрге До-лаан Чооду (Кызыл), Херел Конгар-оол (Кызыл), Анастасия Маадыр (Эрзин), Уян-хаа Хөвендей (Тес-Хем), Камила Балдан (Улуг-Хем) олар-дыр. 21 күүседикчи дип-ломантылар болуп, мөөрейниң дөрткү чадазынга киржир эргени чаалап алган.

Бо мөөрейжилерниң кайызы-ла тиилекчи болуп, ыраажы хамнаарак атты чаалап алыр ийик. Ол июнь 1-де эртер түңнел мөөрейден илерээр. Өзүп олар ыраажыларывыска чедиишкinnerни күзеп каалыңар.

Светлана БАЛЧЫР.

Виктория АЙМАНЫҢ тырттыр-ган чуруктары.

Түңнел мөөрейге шилиттинген оолдар, уруглар.

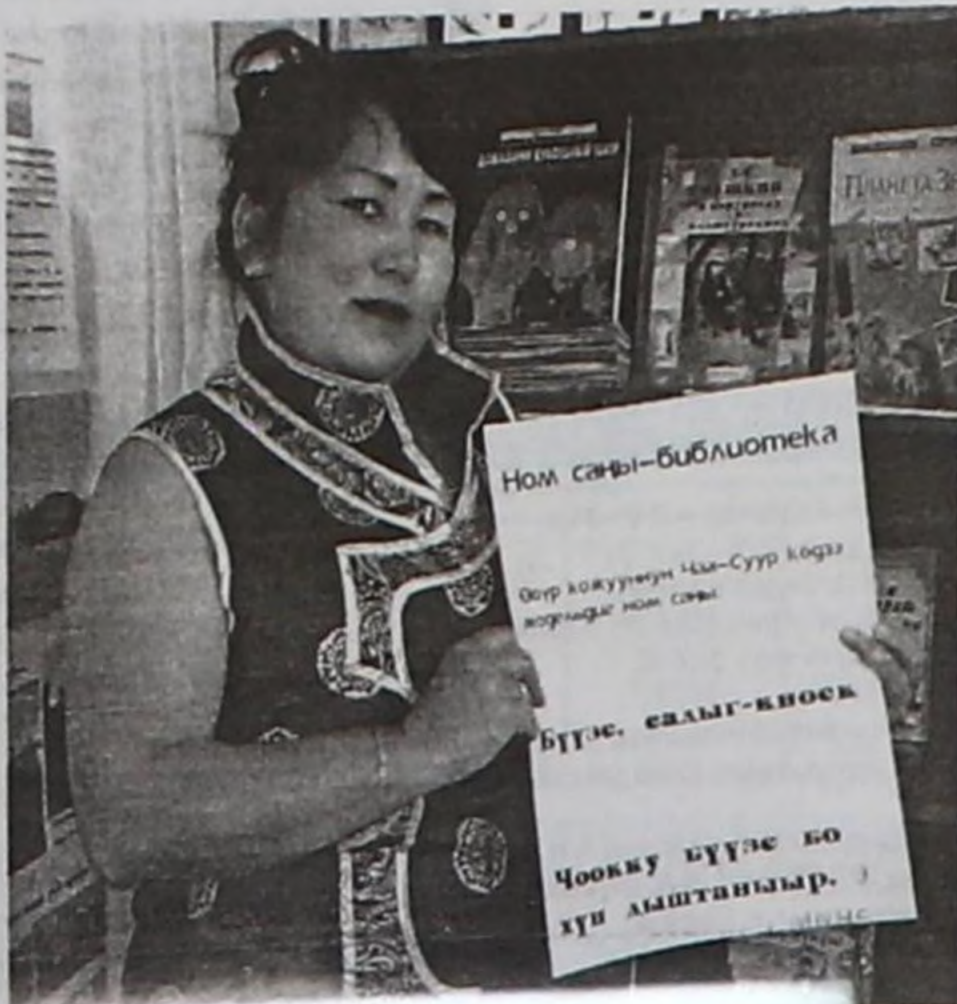
ш-ажылчы кижилер аравыста

ЭКИ КЫЛГАН АЖЫЛ, ЭЛЕП ЧИТПЕС АЛДАР

тиң республикада күш-ажылчы, кызымаккай-р бар. Оларның бирээзинге Чаа-Суур көдээ-чының ажилдакчызы Аяна Майынды дорт-жыр.

Як специалист бодунуң эртемин эки билир, албан черлери-биле быжыг харылзаалыг-п турар. Мээң демдеглексээрим болза, көжүп ном саңының ажилын дыка эки чорудуп келген, соогунда, чайның изиинде ном-дептер, сеткүүл, ырын ап алгаш, малчын коданнарда, бажыңында ун азырап олурар иелерге, кадының байдалы-рлыг кижилерге, албан организацияларының-листеринге чаа номнарны чедирип бээр-дыг.

Ы үеде школаның дыштанылга лагеринге ар-биле кады сырый харылзаалыг ажилдап, ның номчулгага сонургалын оттуруп, солун-елерни, интеллектуалдыг оюннар, викторина, ингини эрттирип бээр база келир үеде мергежил-лырынга профилактика ажилын чорудуп турар. ың амыдыралыңа киржилгези улуг, башкыларга-методиктиг дузаны көргүзүп келген.

Чаа-Суур көдээ модельдиг ном саңыңа чеде бээр-ге, чырык чылыг, арыг-силиг турар. Библиотекавыстың фондузунда номнар хөй, аңгы-аңгы солун, сеткүүлдү чагыдып бээр. Чагыдылгаларны номчукчуларының назы-харыңа дүүштүр чагыттырып берип турары-биле улуг, бичии номчукчулары үзүктел чок кээр. Сумунуң чурт-такчы чонунга ай санында план езугаар хемчеглерни эрттирип турар. Россия база Тывада чарлаттыңан чылдарга хамаарыштыр өңгүр чараш номнарны, чурук-тарны делгеп азып кааны онза көскү.

Аяна Борисовна хөй талалыг талантылыг органи-закчы, кижизидикчи, удуртукчу. Суурнуң келир үези дээш сагыш човап, туржуп билер база ажил-ишке үлүг-хуузуң, дузазын көргүзүп чоруур библиотекарь-башкы.

Бодунуң ажилын эки билер болгаш, ном, сеткүүл-дерин шуптузун сайгарып, өөренип көрүп олурар онзагай ажил-ишчилерниң бирээзи деп үнөлээр мен. Кандыг-даа үеде дуза дилээрге, чажам дивес, үе-биле-деңге негелдени күүседип, ажилын башкарып чоруур. Ажилдың үнезин чонунга бадыткап, шын удуртуп-баш-карып билер талант Аяна Борисовнада бар.

Мындыг харысалгалыг ажилчын кижилер хөй-ле болзун, эки кылган ажылы, элөп читпес алдарга чедир-зин деп йөрээп тур мен.

Диана ДАМБАЖЫК,

Чаа-Суур школазында төөгү-башкызы.

Черлиг-оол КУУЛАР,
Тываның улустун
чогаалчызы.

КАЖАРААРГАН КАРА-ХӨЛДҮ

Үе-черге эжим Россиянын
болгаш Тываның
улустун артизи
Л.И. Солун-оолга

Караңгыда кавайлыг чаш
Авазының эмин дилеп,
Аакталып алгырарда,
Кара-Хөлүм диген ышкаш:

Чүү-даа, чүү-даа,
чүү-даа дивес,
Сүттү дилеп авайым дээр.

Саарлып ойнаан алдын
хереп
Чалгып чыдар Кара-Хөлдү.
Чаш-ла өөрнүң аразыңа
Чаржып өскөн күжүр ботту.

Каяа, каяа, каяа-даа эвес,
Кара-Хөлге эштип өстүм.

Москвага, Пекинге-даа,
Бодап эвес, бодум четтим.
Делегейни дээскингеш,
Дедир бо-ла хөлге кээр мен.

Каяа, каяа, каяа-даа эвес,
Катап эргим
чуртка кээр мен.

Делегейде эң-не бедик
Гималайның дагларыңа
Деңнешки дег Шашпаал
артты
Кижі көрбээн тоолда эвес,

Кайда, кайда,
кайда-даа эвес,
Кажараарган Кара-Хөлдө.

Төрзөн чонум мага ханар
Кандыг рольду ойнавадым.
Дөзүн хандыр уктаар болза,
Кадай уруу эжим билир.

Кара-Хөлдө айлаң-куш дег,
Кара чаңгыс эжим билир.
31.03.2019.

МАГАДАНЧЫГ КЕЖЭЭ

Март 30-де Улустун артизи, Тыва Республиканың күрүне шаңналының эдилекчизи, Тываның В.Көк-оол аттыг национал хөгжүм-шии театрының директору Станислав Ирильдин чогадыкчы ажыл-ижинин 25 чыл оюн демдеглээн «Мөгөөр мен» деп чогадыкчы кезээти тыва уран чүүлдүн шылгараңгай төлээлеринин киржилгези-биле болуп эрткен. Театр шыгырт долу. Оюн-тоглааның, ыр-шоорунун онзазын диңмиттиг адыш часкаашкыннарының үзүк-соксаал чогу херечилээн.

Магаданчыг кезээ мени ала-чайгаар сактыышкыннар оранынче эдерти берген. Бичивисте авамның өөреникчилери бажыңывыска ши белеккээр турганнар. Авам артистерин катап-катап ойнадып, ырладып-ла турар чүве. Өөреникчилерин тарадыпкаш, оларның шиңге кедер тыва хептерин, идиктерин дүнөлөрдө даараар турган. Бир кезээ авам ийис дунмаларымның чөргээ-биле көгээржик деп чүве даарап орган. Көөрүмге, ол даарап алган чүвезиниң иштинче хой кадарарывыста шай кудуп алыр шиливисти суп алгаш, ооң кыдыын долган-дыр хөвөң тырып турар болду. Хөмгө өңөш пөс-биле тыва көгээржикти хевирлеп, угулза сырып, бар материалдар-биле чогаадып даарап турганы ол.

Ам санап олурарымга, 1989 чылдың сентябрь айда авам — Ондар Римма Биче-ооловна, бодунуң эртеми алгебра, геометриязын башкылавышаан, 10-11 класстарның тыва чогаал кичээлин база эрттирер ужурга таварышкан. Чечен чогаалга ындындан сундулуг болганындан ол эртемге уругларны сонуургалын ши бөлгүмүн таварыштыр хаара тудуп, чогадыкчы ажилдап турган.

Бир-ле дугаар көргөн шиим — ол бөлгүмнүн суурувустун клувунга көргүскени В.Көк-оолдун «Хайыраан бот» деп трагедиязы болган-дыр. Чашкы үемде Станислав Николаевичиниң адын Сарыг-Ашак деп билеп турган мен. Ам бодап олурарымга, 1 класс кижі ооң адын шиңде ролунуң аайы-биле ынчаар сактып алган хире мен. Авам артистери-биле Гена даайымның (Ондар Геннадий Комун-ооловичиниң) тракторунуң тележказынга кырган-авамның тыва өөнүн үш ханазын, үлгүргезин, ийи аптазын, ижик-дөжөөн, хөм барбаларын, ожук-пажын чүдүрүп алгаш, суурларже шупту гастрольдап чоруттарлар. Авамның өөреникчилериниң ши көргүскеш келгеш-ле, хүрөң-кызыл хевизивистиң ортузунче пөс хапта көпөөн төпкөш, долгандыр чыткылапкаш, орулганын санап-ла эгелээр амдыгаа чедир караамга чуруттунуп

Концерт соонда

Саарылган сактыышкыннар

келгилээр. Бичии кижі ол акшаның хөйүн, ону авамга хүлээдип турарын магадап турганым ол боор. Ол акша-биле чүнү садып алганын авамдан айтырарымга, ооң-биле 13 өөреникчинин оруунун өрттөн төлөп, аш-карып-чемгерип чорааш, Кызыл хоорайда уран чүүл училищезинге эртип турган шылгалдаларга барып кириштирип турганын чугаалаан: «Ынчан Ленинградтың күрүнениң театр, хөгжүм болгаш кинематографияның институтунче сургуулдарны шилип ап турган. Өөреникчилеримниң бежи бирги шылгалданы чедишкенин эрткен. Дараазында бир ай хире болганда, ийги шылгалдага оларның аразындан Ириль Слава биле Шойда Маа-дыр шилиттинген. Үш дугаар шылгалдага база ол ийи оол эки дирткен. Оолдарым-биле дедир чанарда, Сүт-Хөл чедер хөлге чок болганындан Ак-Довурак автобузунга олурупкаш, Чадаананы эрте бергеш, белдир орукка дүшкөш, кылаштажыпкан бис. Чаңгыс-даа машина халываан. Сүг-Аксынга дүне 3 шакта кылаштажып четкеш, бир бажыңга даң атсып алдывыс. Эртежик оолдарымны суурже бадырыпкаш, кожуун төвүнге бир чоруум кылып алгаш кээримге, Слава улаштыр-ла Серилиг-Чарыкче похоттап чорупкан эштериниң соондан халып үне берген болган. Ооң мога-шылаг чогу, кызымаа мени ынчан-на кайгаткан.

Ооң соонда орус дыл биле төөгү эртеминиң шылгалдалары арткан. Маадыр шериглээр мен дээш ынаар барбайн барган. Ам канчаар, шериглээш келгеш, мээң орнумга суму даргазы болур сен дээш чорудупкан мен (Олынчан авамны Улус депутаттарының көдээ совет даргазынче депшидипкен турган). Ооң соонда Маадыр, шынап-ла, даргалады. Славам чүгле 10 класс дооскан боорга, шылгалдаларга 11 класска өөренир ужурлуг темалардан айтырылгар чедип кээр чадавас дээш, угбам оглу Каң-оол Леняга, даайым оглу Ондар Оолакка өөреникчимге дузалажырын чагып каан мен. Леня төөгү шылгалдазында, шынап-ла, Славага дузалашкан болду. Славаның төөгү эртеминиң шылгалдазын шак ынчаар 5-ке дужаап үнүп келгени кайгамчык. Он бир класс өөренимзэн, 16 харлыг өскүс-чавыс Славам институтче кире берген.

Бир катап авам «Сарыг-Ашак акыңар кээр дээн» дээш аш-чем кылып, белектенип турган. Акывыс бажыңга кээрге, көөрүвүске, ол

дыка чараш апарган болган. Авам: «Ам Слава эвес, Станислав деп аттыг дир» дээн. А Сарыг-Ашак боду Стакыскаладыр адап бергеш: «Инсти Стас, Стас деп адап-ла турар кичээлин бар, башкы» деп каттырып чугаалап Оон ыңай акывыс улуг чараш хоорай канчаар чурттап турарын авамга төөгү сонуургаарывыс аажок. Оон: «Мунг чаныксаанымда, Силерниң чагыг-сөз кулаамга дыңналып, арын-шырай караамга көстүп кээр. Ынчангаш катап мум сегирип алгаш, доктаадып кириптер Силерниң берген акшаңарны шыгжап ачүгле аргажок хереглээнде уштуп алыр мен, башкы. ...» — деп органын дың чүгле кызып өөренир, акшаны камнаар б ыракта чараш хоорайга барып өөренилур чүве-дир көрөм деп, угбам Айдың чугаалажып орган бис. Ынчалдыр-ла онып келген санында-ла бистин бажыңы база кээр, улуг хоорайда чуртталгазы дугайында чугаалап бээр турган.

Бөгүн авам Улустун артизи Станислав Ирильге бирги рольду бергенинге, ол баштайгы режиссеру, костюмери, суфлер болганынга чоргаарланып ханмас, бертерден бедиктерже улам бурунгаарлаа чагып чоруур. Ол ышкаш «Мээң би Славамның оруу ак. Ооң бойдустан чаян уран талантызын үнелеп, деткип чоруур нумга мөгөөр мен» деп чугаалап оран к

Черле ынчаш, школачылар ортузу ши бөлгүмүн организаастаары уруглар арнын чазыктырарыңа, уран талантын ажадарыңа, боттарыңа бүзүрел коллективке эп-найыралдыг, демниг лурунга чаңчыктырарыңа, амыдырал көрүжүн делгемчидеринге кончуг ажыт Авам дараазында 1998 чылда доостганы клазының өөреникчилери-биле К.Кудажының «Долуманың хуулгазын» К.Сагдының «Кыстың оруу» деп шиилер чоок-кавы улуг-биче сценааларга көргү чорааннар. Ол класстың доозукчулары 75 хуузу дээди, 25 хуузу ортумак тус эртемниг. Чаңгыс-даа эртем четпээн чок. Оларның амыдыралда шын туружун алган чурттап чорууру школачы назынында тура чон мурнунга хостуг алдынып өөрени алган кижиниң келир үезинде чедишкени болуру чайлаш чок дээрзин бадыткап турар Шончалай МААТЫ-ОО

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

РЕКЛАМА

ЧАРЛАЛ

ИЗВЕЩЕНИЯ

В администрацию Чаа-Хольского района поступило заявление от гр. Российской Федерации Монгуш Сайзанак Декабровны о предоставлении земельного участка в аренду на 20 лет из земель населенного пункта для индивидуального жилищного строительства, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Ак-Дуруг, ул. Шивилиг 26, с общей площадью 1500 кв. м. с кадастровым № 17:14:0201010:372 (Постановление об утверждении схемы расположения земельного участка на кадастровом плане территории от 06.04.2018г. №248).

Лицам, заинтересованным в предоставлении данного участка, в течение тридцати дней со дня опубликования и размещения необходимо подать письменное заявление, также для ознакомления со схемой расположения земельного участка по адресу: 668221, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Чаа-Холь, ул. Ленина, 8; отдел по земельным и имущественным отношениям администрации Чаа-Хольского кожууна, тел 8 (394) 43-2-12-18.

В администрацию Чаа-Хольского района поступило заявление от гр. Российской Федерации Сурун-Лама Булута Алдын-ооловича о предоставлении земельного участка в аренду на 20 лет из земель населенного пункта для индивидуального жилищного строительства, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Чаа-Холь, ул. Степная, д. 3, с общей площадью 1050 кв. м. с кадастровым № 17:14:0102001:171 (Постановление об утверждении схемы расположения земельного участка на кадастровом плане территории от 05.06.2018г. № 413).

Лицам, заинтересованным в предоставлении данного участка, в течение тридцати дней со дня опубликования и размещения необходимо подать письменное заявление, также для ознакомления со схемой расположения земельного участка по адресу: 668221, Республика Тыва, Чаа-Хольский район, с. Чаа-Холь, ул. Ленина, 8; отдел по земельным и имущественным отношениям администрации Чаа-Хольского кожууна, тел 8 (394) 43-2-12-18.

солуннун сайтызы: //shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru shyntuva@yandex.ru

Неделяның тиражы: 11700 экз. Үндүрүлгениң тиражы: 3850

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың
Информатизация болгаш
харылзаа яамызы.
Редакторнун хүлээлгезин
күүседип турар К.К. Монгуш.

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүн
адреси: 667000. Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Редактор — 2-01-35.

Редакторнун оралакчызының

хүлээлгезин күүседип турар М.О. Ондар — 2-17-91.

Секретарь (А.К. Куулар) — 2-30-69; тел/факс (394-22) 2-30-69.

Реклама, чарлал килдизи (С.С. Кузугет) — 2-18-10.

РЕДАКЦИЯНЫҢ КИЛДИСТЕРИ:

Нитилел-политиктиг болгаш социал айтырылгар (редактору Ш.М. Суван).

Экономика, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый (редактору А.Д. Б.Түлүш,

корр. Ш.Н. Ховалы).

Культура, чогаал, медээлер база спорт (редактору А.Н. Соян).

Очулга (редактору А.К. Ооржак, Р.Д. Демчик, А.А. Лагбы).

Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак.

Корректорлар А.Ч. Чамзырын, Ч.Н. Мачык.

Расч. счет № 40601810600001000001

УФК по РТ (И/СЧ 3012646360)

БИК 049304001 ИНН 1701062430

КПП 170101001

Отделение — НБ Республика Тыва,

г. Кызыл.

ОГРН — 1191719000395

Государственное автономное

учреждение Республики Тыва

Издательский дом «Тыва-медиагрупп».

Солуну «Тываполиграф» КХН-ге парлан.
(Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко, 1).
Солунда парлаттыг материалдарның ав-
торларының бодалдары редакцияны турук-биле
дүүшпейн барып болур. Айтыгынган саннары болгаш
өскө-даа фактылары, дыңнадылганы дээш авторлар
боттары харыылаар.

Чагыдылга индекс: хуу кижилерге — 11530.

организацияларга — 31730

Солун неделяда үш катап үнөр.

Хемчээли 3 парлаар ама.

Номерни парлагже дужааганы:

график өзүгээр — 18.00, херек кырында — 17.00.

Солун кепбейн барганда, 2-18-10 телефонче долдур.